

De Maatschappij ter bevordering van Landbouw en Landontginning in Nederland.

Anders dan de naam doet vermoeden, was bovengenoemde in 1848 door Dr. Sarphati opgerichte maatschappij, geen landbouwonderneming maar in feite de voorloper van de Amsterdamse Stadsreiniging. Het doel van de Maatschappij wordt in de statuten als volgt omschreven:

- a. om alle tot landbouwbemesting dienende stoffen in de steden of gemeenten van ons vaderland, alwaar dit met voordeel geschieden kan, te doen inzamelen, bewerken of verkopen, en, in verband met gezegde inzameling, door gepaste inrichtingen alle mestverlies tegen te gaan; en
- b. om zoveel mogelijk de doelmatige aanwending dezer stoffen tot het ontginnen en bebouwen van den vaderlandschen grond te helpen bevorderen.

De maatschappij werd gevestigd te Amsterdam.

In 1847 had Dr. Sarphati een plan ontwikkeld voor oprichting van een maatschappij die door o.a. het doen van proefnemingen op ongecultiveerde gronden, door oprichting van laboratoria, de verspreiding van kennis op het gebied van landbemesting en het inzamelen en tot mest bewerken van as en huisvuil, de landbouw in Nederland wilde verbeteren. Door de werkzaamheden van deze maatschappij zou zowel de welstand van de landbouwers toenemen, een groot aantal werklozen te werk kunnen worden gesteld in de vuilophaling en -bewerking als de Kosten voor de gemeenten afnemen. Dr. Sarphati trad hiertoe in overleg met het Gemeentebestuur van Amsterdam die, aangezien de vuilophaal haar jaarlijks een verlies van ca. f 43.500,= opleverde, maar al te graag bereid was de gevraagde concessie te verlenen. Deze, op 6 augustus 1847 verleende, concessie omvatte het inzamelen van as en vuilnis aan de woningen van de ingezetenen, op de markten en bij schepen in de havens en dokken. Daarbij was bepaald, dat alle door de concessionaris opgehaalde en voor meststof geschikte stoffen, voden en lompen daar onder begrepen, zijn eigendom werden.

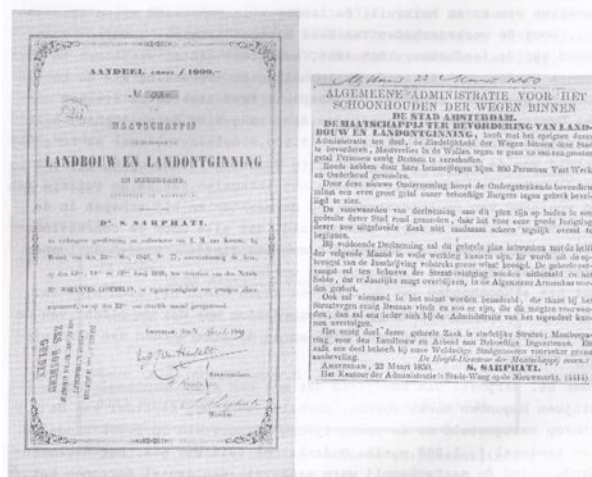
Met het schoonhouden van de openbare wegen hield hij zich niet in.

Volgens de toen geldende politieverordening was dat de plicht van de aanwonenden, alleen bruggen, pleinen en markten werden van gemeentewege geveegd.

Door Dr. Sarphati was becijferd dat met een start kapitaal van f 1 miljoen begonnen moest worden, derhalve werd het kapitaal van de N.V. hierop vastgesteld en de inschrijving opengesteld op 1000 aandelen van nominaal f 1.000,= elk. Ondanks het feit dat o.a. het Algemeen Handelsblad de maatschappij warm aanbeval, een aantal personen met klinkende namen bereid gevonden werd in de Raad van Toezicht zitting te nemen en de Koning intekende voor 10 aandelen, werd de doelstelling tot plaatsing van alle 1000 aandelen bij lange na niet gehaald. Er werd in totaal slechts voor ruim f 250.000,= ingeschreven. Voorgesteld werd toen de zaak iets kleiner op te zetten met een kapitaal van f 300.000,=. Dr. Sarphati nam hierin zelf voor bijna 1/3 deel.

Hij werd tevens benoemd tot Hoofd-directeur, zonder remuneratie! De zaak werd meteen krachtig aangepakt en reeds in 1850, twee jaar na haar oprichting, waren de Amsterdamse straten zichtbaar schoner en had de maatschappij reeds ca. 300 personen in dienst. In dat jaar werd tevens een obligatielening groot f 200.000,= à 4 % uitgeschreven t.b.v. de noodzakelijke kapitaalsuitbreiding.

Door de bevolkingsgroei en door uitbreiding van het aantal wijken waar het vuilnis werd opgehaald, werden de in de stad gelegen belten steeds voller en nam de stankoverlast toe. Alleen al op de belt bij de Zaagmolenpoort werden in 1956 ruim 25.000 karren vuilnis en as gestort.

In 1857 en de volgende jaren vonden in de Raad uitgebreide discussies plaats over het functioneren van de maatschappij en over de verplaatsing van de bestaande belt naar een nieuwe plaats buiten de stad. Besloten werd tot verplaatsing naar de Kattesloot. Verplaatsing naar de Overbraker-Buitenpolder (de huidige Spaarndammerbuurt) werd afgestemd. In 1861 wordt de bouw van een nieuwe asloods op de belt aanbesteed.

De laagste inschrijver was de heer H. Rietsnijder voor f 18.750,=.

In 1875 wordt tenslotte in de Raad de beslissing genomen de Stadsreiniging in eigen beheer te nemen, welke beslissing met ingang van 1 oktober 1877 geëffectueerd wordt. In de loop van haar bestaan, heeft de maatschappij enkele keren dividend aan haar aandeelhouders uitbetaald, en wel:

6 % over het boekjaar 1849,

5 % over het boekjaar 1861,

3 % over het boekjaar 1869 (nadat in januari 1869 de aandelen tot f 600,= afgestempeld waren) en

4 % over het boekjaar 1872.

Op 24 mei 1877 vond in lokaal "Eensgezindheid" op het Spui de Algemene Vergadering van Aandeelhouders plaats waarop het voorstel tot ontbinding van de maatschappij besproken wordt. Gezien de eerdergenoemde beslissing van de Amsterdamse Gemeenteraad om het ophalen van vuil en as in eigen beheer te gaan nemen, wordt het voorstel aangenomen.

In augustus 1878 vindt op de aandelen nog een liquidatie-uitkering plaats van f 25,=, verdere uitkeringen hebben niet plaats gevonden.

Op 18 november 1880 wordt de laatste aandeelhoudersvergadering gehouden en is de liquidatie een feit. Dr. Sarphati heeft deze liquidatie niet meer meegemaakt, hij was reeds op 23 juni 1866 in A'dam overleden.

J.E. Wustenhoff.

Uit: V.V.O.F. Mededelingenblad Elfde jaargang Nr. 3 van september 1989, blz. 8-11.